

Г. Б. Черушева,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін,

E-mail: gb0508@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9652-0913>;**В. В. Пархоменко,**

кандидат економічних наук, доцент,

декан фінансово-економічного факультету,

E-mail: pviktoria@ukr.net

Researcher ID: K-6375-2018

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9321-4125>;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

Міжнародна освітня міграція в умовах воєнного стану

Міграційні процеси, які сьогодні є характерною особливістю будь-якої країни, мають об'єктивний характер і є індикатором її соціально-економічного розвитку. Головним чинником міграцій у світовому просторі є економічний, що обумовлює потреби людей у пошуку комфортних умов життя, достойної заробітної плати, попиту на ринку праці. Основна категорія мігрантів – це потенційно працездатне й активне населення.

Міжнародна освітня міграція як вагомий елемент євроінтеграційних процесів в значній мірі забезпечує якісну підготовку майбутніх спеціалістів для різних галузей народного господарства країни, сприяє збагаченню її трудового потенціалу, кваліфікованого людського ресурсу для розвитку національної економіки. Актуальність міждисциплінарного підходу до проблем міжнародної освітньої міграції в філософському, соціально-економічному, правовому контексті, обумовлено необхідністю інтегрованого бачення, розуміння та розгляду соціальних явищ та процесів. Освітня міграція як один з трендів світових міграційних процесів у XXI ст. – це важливий напрям академічної мобільності з метою диверсифікації джерел отримання знань та нових навичок і водночас є проявом глобалізації світового господарства.

Динаміка міграційних процесів обумовлена також політичними та воєнними конфліктами. Не є винятком Україна, яка сьогодні на піку масового відтоку різних прошарків населення: покидають країну жінки для забезпечення психологічного та фізичного захисту своїх дітей, їх спокою й перебуванні у сприятливих умовах існування; це трудові мігранти в пошуках роботи з достатньо високою оплатою праці та рівнем споживчих можливостей, і саме вони певною мірою впливають на соціально-економічну ситуацію в країні.

У статті розкрито особливості міграційних процесів в умовах воєнного стану в Україні. За результатами статистичного аналізу визначені зміни міграційних потоків та їхні причини, виявлена тенденція внутрішнього переміщення осіб із окупованих територій. Особлива увага приділена аналізу освітньої міграції української молоді та визначенню основних соціально-економічних чинників її виїзду за кордон. Проведено факторний аналіз переваг, що спонукають українців до навчання в Польщі, з огляду на особливості міжнародної міграції. Наведені статистичні дані, які розкривають динаміку освітньої міграції за останні десять років, а також міграційні наміри молоді після закінчення навчання у закладах вищої освіти за кордоном.

Ключові слова: внутрішнє переміщення, освітня міграція, академічна мобільність, чинники міграції, воєнний стан, інтелектуальний ресурс.

Вступ. Міжнародна освітня міграція зумовлена мотивацією молодих людей до отримання якісної освіти і є це важливим напрямом академічної мобільності з метою диверсифікації джерел отримання знань та нових навичок [1]. Українська молодь виїжджає за кордон з метою не тільки здобути вищу освіту в топових європейських закла-

дах, а насамперед забезпечити собі на майбутнє конкурентоздатність на ринку праці, перспективи професійного кар'єрного зростання, матеріального достатку та кращих умов життя.

Освітня міграція, яка з роками набула все більшої актуальності, з початком повномасштабної війни в Україні викликає особливу тривогу. Аналіз

міграційних процесів в Україні дає підстави для висновку, що молодь, яка навчається сьогодні за програмою академічної мобільності, усвідомила суттєві переваги у працевлаштуванні та кращому житті й намагається за будь-яких умов залишитись за кордоном.

До нещодавнього часу Україна, сприяючи потокам міжнародної міграції, здебільшого була державою – джерелом дешевої робочої сили або проміжним пунктом переходу для іноземних громадян. Сучасний політичний стан й рівень безпеки в Україні та регіоні після 2013–2014 рр. спричинили різку зміну міграційних потоків та їхніх причин. До 2014 року трудова міграція була найбільшою складовою усіх міграційних потоків в Україні [2, с. 19]. Починаючи з 2014 року, відбулися зміни у структурі міграції, пов'язані з ситуацією на Донбасі й у Криму. Виник новий тип міграції – внутрішньо переміщені особи (ВПО).

Мета статті – виконати комплексний соціально-економічний аналіз, обґрунтувати особливості міграційних процесів, виявити тенденції освітньої міграції українців за кордон, мотиви та міграційні наміри української молоді.

Методи дослідження. Автори виконали теоретичний аналіз, систематизацію й узагальнення наукової економічної, соціально-психологічної літератури за проблематикою дослідження. Проаналізовано дані Державної служби статистики України, аналітичних звітів Служби статистики Польщі за останні 10 років, Українського державного центру міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України. Використано метод контент-аналізу відповідних інтернет-ресурсів за рубриками:

- вступ українців до польських закладів вищої освіти: що змінилось у 2024 році (UAinKrakow.pl, <https://uainkrakow.pl/vstup-ukrayincziv-do-polskyh-vnz-shho-zminylos-u-2024-rocz/>);
- вступ до технікумів та університетів Польщі у 2024 році, (Studyhelp, <https://studyhelp.com.ua/>);
- навчання у Польщі для українців, EUROSTUDY освіта в Європі (<https://eurostudy.info/uk/>) та ін.

У процесі дослідження проведено структуроване інтерв'ю, в якому взяли участь 112 українських студентів, що навчаються за кордоном. Інтерв'ю проведено за участю студентів НАСОНА, які проходили навчання за програмою Еразмус+ у польських закладах вищої освіти (ЗВО), таких як Університет WSB у Познані ((WSB) Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu), Академія WSB в Домброві-Гурнічій, Жешувський університет (Uniwersytet Rzeszowski), ВШТІП Академія прикладних наук (WSHIU Akademia Nauk Stosowanych), м. Познань, Польща.

Постановка проблеми. Для ґрунтовного, всебічного аналізу освітньо-міграційних процесів в Україні ми вважали за необхідне представити ре-

альну картину України в умовах повномасштабної війни з урахуванням сучасних викликів щодо поширення міграції українського населення, різнопланової за характером, змістом та спрямуванням, не оминаючи внутрішнього переміщення.

Аналіз процесів міграції довоєнного періоду свідчить, що Україна фактично була постачальником працівників робочих професій з доволі низькою оплатою праці, порівняно з заробітною платою корінних мешканців приймаючої країни. І сьогодні Україна, перебуваючи в стані економічної і соціально-політичної кризи й загострення воєнної ситуації, не спроможна конкурувати з європейськими країнами в частині забезпечення сприятливих умов життя, вигідних пропозицій на ринку праці з відповідним рівнем заробітної плати. Фактично ринок є каталізатором міграційних процесів. Як зазначає М. Семенкова, підвищення темпів економічного зростання і рівня життя населення, підтримка високотехнологічних галузей, їх відновлення з метою припинити виїзд кваліфікованих кадрів із країни, політика забезпечення зайнятості населення є базовими умовами стримування масового виїзду українців за кордон [3, с. 238].

Після початку війни, з 24 лютого 2022 року, через загрозу життю, руйнування інфраструктури та бойові дії почалася вимушена міграція громадян України, переважно жінок і дітей, як всередині країни, так і за кордон. За даними ООН, за два місяці Україну покинули близько 5,2 млн біженців, близько половини з яких – неповнолітні. Серед основних країн, які прийняли українських біженців, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців станом на 24 квітня 2024 року називає такі: Польща (близько 2,9 млн осіб); Румунія (774 тис.); Угорщина (486 тис.), Молдова (431 тис.), Словаччина (352 тис.) [4; 5]. Країни, що межують з Україною, стали транзитними для частини біженців, які прямували в інші країни ЄС, зокрема Німеччину, Австрію, Чехію, Італію, Францію, Іспанію, Португалію, країни Балтії тощо. Відносно невелика кількість українських громадян також шукали прихисток поза межами ЄС.

Оскільки всередині ЄС немає обов'язкового прикордонного контролю, оцінки кількості вимушених мігрантів із України у країнах ЄС, що не мають кордону з Україною, слід робити на основі інших джерел. Передусім це приблизні підрахунки профільних органів приймаючих країн, що ґрунтуються на кількості безкоштовних квитків на транспорт, виданих біженцям з України для переміщення країною, та/або на кількості людей, які скористались автобусами, організованими національною владою, муніципалітетами чи громадськими організаціями, аби дістатися до цієї країни з Польщі, Словаччини, Румунії чи Угорщини. Альтернативним джерелом даних також є дані мобільних операторів. Про кількість біженців з України

у цих країнах можна говорити і на основі даних про реєстрацію у тих чи інших органах, передусім на отримання тимчасового захисту, а також на отримання соціальної допомоги та/чи реєстрацію у місцях тимчасового розміщення для тих, хто його потребує.

За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на 21 березня 2022 року в Україні було зафіксовано близько 6,48 мільйона внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Згодом, у серпні 2022 року, ця цифра зросла до 6,9 мільйона. А вже станом на серпень 2024 року, за даними МОМ, в Україні налічувалося 3,67 мільйона внутрішньо переміщених осіб [6; 7]. Переміщення всередині

країни відбувалися хвилями залежно від активності бойових дій у регіоні чи населеному пункті. За оцінками опитування МОМ, 48% переміщених в Україні залишили місце проживання після початку війни, 45% – коли війна досягла їхнього району, а 5% покинули місце проживання в очікуванні конфлікту. Кількість осіб, які покинули постійне місце проживання за макрорегіонами України, показана на рис. 1 (за даними [4]).

Інформація обласних державних адміністрацій станом про кількість ВПО на 17 березня 2022 року свідчить про різочу диспропорцію за областями України, до яких переїхала найбільша кількість ВПО (рис. 2, за даними [4]).

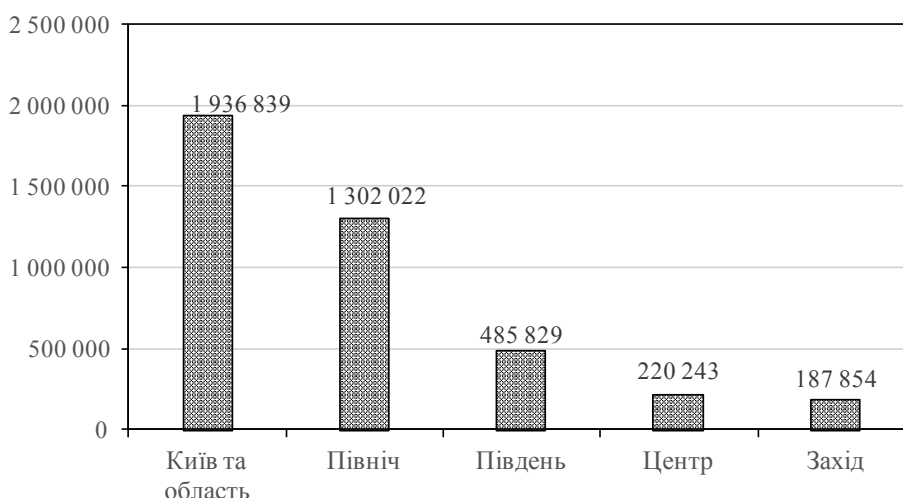


Рис. 1. Кількість осіб, які покинули основне місце проживання, за регіонами

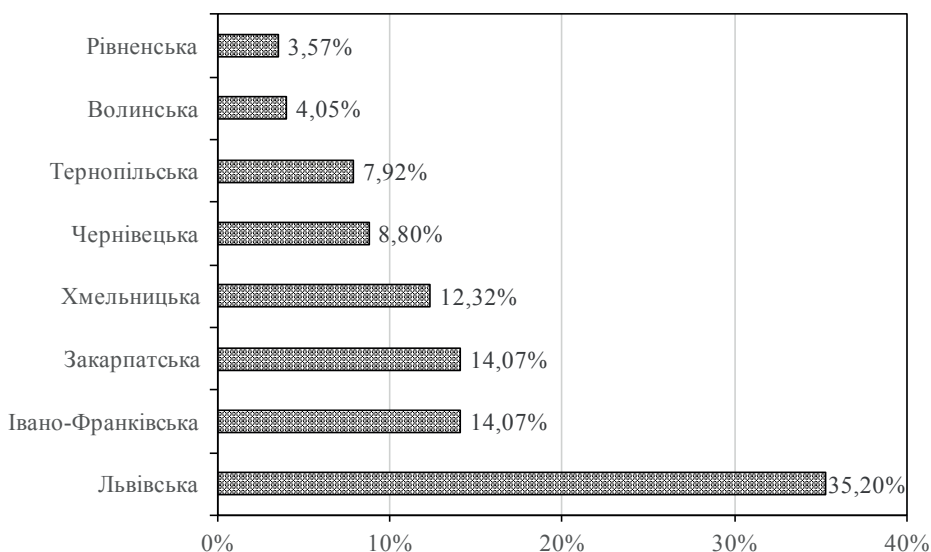


Рис. 2. Кількість ВПО за областями України

За даними аналітичного центру Cedoss, який провів моніторингове дослідження впливу війни на переміщення населення всередині країни на початковому етапі, структура новоприбулих ВПО за областями виглядає так (за основу взятий похідний показник 568 315 осіб, обчислений

за даними, які представлені обласними державними адміністраціями): Львівська – 200 000 осіб (35,2%), Івано-Франківська – 80 000 осіб (14,1%), Закарпатська – 80 000 осіб (14,1%), Хмельницька – 70 000 осіб (12,3%), Чернівецька – 50 000 осіб (8,8%), Тернопільська – 45 000 осіб (7,9%), Во-

линська – 23 000 осіб (4,1%), Рівненська – 20 315 осіб (3,6%) [4].

Отже, найбільша частка ВПО припадає на Львівську область. Невдовзі після російського вторгнення та приїзду перших переселенців територіальні громади розпочали реєстрацію внутрішньо переміщених осіб. Вимушена міграція має багато варіантів залежно від мікро- і макрофакторів, які відіграють вирішальну роль. Проте ці фактори можуть істотно відрізнятися за регіонами, що зумовлено культурними особливостями.

Одночасно, починаючи з 16 квітня 2022 року, вперше від початку повномасштабної війни почала спостерігатися перевага в'їзду над виїздом з України. Державна прикордонна служба України фіксувала зростання кількості українців, які повертаються з-за кордону додому. Близько 25–30 тисяч людей на добу, в основному чоловіки, в'їжджали до України, щоб захищати Батьківщину. Сьогодні в Україну все більше повертаються жінки з дітьми через відсутність роботи згідно з їхньою кваліфікацією, а також проблемами соціально-психологічної адаптації до нових умов проживання, через мовний бар'єр у комунікації тощо.

Понад 578 тис. українців перебралися або були примусово вивезені до РФ (це, зокрема, мешканці ЛНР та ДНР, які переїхали 21–23 лютого або були евакуйовані вже після початку війни) [4].

Міграція (від лат. *migro* (*migratio*) – переселення, переміщення) може відрізнятися за своїми мотивами, наприклад забезпечити економічну стабільність, для задоволення соціальних потреб, у тому числі для реалізації інтелектуальних і творчих ресурсів (можливостей). Міграція може бути спричинена небезпекою для життя, втратою роботи, майна тощо. Для багатьох українців подібна міграція внаслідок війни – це вимушений вихід.

Отже, можна зробити висновок, що міграція, в тому числі як вимушене переселення, є дуже складним процесом та потребує окремого дослідження й детального вивчення. Автори зосередили увагу на освітній міграції, яка сьогодні набирає обертів і відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку країн. Саме молоді люди, сьогоднішні студенти в недалекому майбутньому – це інтелектуальний ресурс, творчий капітал країни, здатний забезпечити сучасний попит ринку праці, ефективність виробництва, сприяти відновленню та розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітня міграція є актуальною проблемою сучасного наукового дискурсу. Про це свідчить значна кількість вітчизняних наукових праць економістів, соціологів, юристів, психологів, педагогів, присвячених аналізу категоріального апарату, зокрема розкриттю загального поняття “міграція” (Е. Лібанова, Ю. Пахомов, О. Позняк, О. Пуригіна, С. Сардак та ін.) [8; 9].

Науковці, практики часто ототожнюють міграцію з іншими поняттями, зокрема з мобільністю. Українські вчені О. Пуригіна та С. Сардак, розглядаючи міграцію “як суспільне явище з природним проявом мобільності людини, мотивованої прагненням до поліпшення умов свого існування, до більш повного і надійного задоволення своїх потреб”, визначають її три основні параметри:

- зміна індивідом координат свого перебування (фактор мобільності);
- намір індивіда поліпшити своє матеріальне становище і/або соціальний стан (фактор потреб);
- прагнення індивіда облаштуватися на новому місці та вважати його своєю “другою батьківщиною” (фактор стабільності) [9, с. 19–20].

Головним мотивом міграційних намірів людини є зміна місця проживання через будь-які соціально-психологічні, економічні причини, пов'язана з адаптивними процесами до нових умов життя [10]. Мобільність має тісний зв'язок з міграцією, але вони не тотожні. Мобільність лише виражає внутрішній пошук, готовність особистості до змін, в її основі – певний рух до чогось (лат. *mobilis* – рухливий).

У центрі уваги багатьох учених – визначення сутності дефініції “освітня міграція” (Л. Беззубко, О. Гринькевич, А. Марценко, А. Олешко, І. Прибиткова, О. Ровнягін, Я. Ромашова, М. Семенкова, Є. Стадний, К. Топчій, В. Філатов, О. Шаповалова та ін.). Так, А. Марценко робить акцент на соціально-правових засадах регулювання процесу освітньої міграції [12]. Міжнародна освітня міграція, за визначенням Л. Беззубко і К. Топчій, “... є складним, масштабним, динамічним та впливовим процесом, проявом глобалізації світового господарства” [13]. Найбільш цінним у дослідженні є визначення авторами основних характеристик освітньої міграції за певними критеріями, а також запропоновані ними основні напрями державного регулювання цього процесу в Україні.

Водночас В. Адамик, досліджуючи проблему міжнародної міграції, підкреслює, що “особливої ваги проблема міжнародної міграції студентів набула у країнах, що розвиваються, для яких освітня міграція стає дедалі важливішим напрямком міжнародних економічних відносин”. Авторка визначає сучасні тенденції міграційних процесів, розкриває чотири основні чинники, що мотивують студента мігрувати: “незадоволеність вітчизняною системою вищої освіти; відсутність можливостей працевлаштування після закінчення закладу вищої освіти; вагомість диплому закордонного університету; політична нестабільність у країні походження студента, загроза його безпеці” [1].

Для нашого дослідження на особливу увагу заслуговують наукові праці А. Олешко й О. Ровнягіна, в яких детально розкриті ключові аспекти

освітньої міграції здобувачів вищої освіти з України в умовах воєнного стану. На думку вчених, "... найбільш вагомим чинником, що спонукає українських студентів здобувати вищу освіту за кордоном, є потенційна можливість отримати гідну роботу та постійне місце проживання після закінчення навчання" [14]. Аналіз проблеми дав змогу визначити, що нинішня мотивація української молоді порівняно з довоєнним періодом практично ні за яким аспектом суттєво не змінилася. Так, в аналітичних дослідженнях провідної наукової співробітниці Інституту соціології НАН України І. Прибиткової визначено ієрархію впливів різної природи на формування міграційних настанов молодих українців [15]. Аналізуючи міграцію молоді у 2010 році, науковиця окреслює ключові фактори (фінансові, економічні й соціально-культурні) і зазначає, що головною метою виїзду за кордон українська молодь називає трудову міграцію (65,1%). На запитання: "Що спонукає молодь до постійних пошуків кращого життя за межами власної країни?" респонденти відповідають: "Пошук кращих можливостей для реалізації власних потреб і інтересів". На політичні й національні причини вони вказують набагато рідше. Цікавим є результати порівняльного аналізу міграційних намірів та мотивації представників України та Азербайджану. Ці результати засвідчують схожість або навіть ідентичність уподобань молодих людей таких доволі різних країн. Практично половина респондентів (51,5%) основним чинником (мотивом, фактором) міграції визначають фінансово-економічні причини; тобто на їх думку економічна криза та спричинена нею безперспективність не сприятимуть задоволенню бажаних життєвих потреб, зокрема й досягненню успіху у професійній сфері та кар'єрному зростанні. [15].

Результати досліджень. Станом на 2016/2017 навчальний рік (н. р.), за даними аналітичного центру Cedos, за кордоном навчалося 77 424 українські студенти. Найпопулярнішими країнами для здобуття вищої освіти серед українців були: Польща – 33 370 студентів; Росія – 11 440 студентів; Німеччина – 9638 студентів; Канада – 3425 студентів; Чехія – 2471 студент; Італія – 2536 студентів; США – 1817 студентів; Іспанія – 1762 студенти; Австрія – 1625 студентів; Франція – 1348 студентів; Словаччина – 1169 студентів. Ці країни прийняли понад 90% усіх українських студентів за кордоном, кількість яких протягом дев'яти років зросла більш ніж утричі – з 24 104 до 77 424 осіб. Найбільший приріст спостерігався в Польщі, Росії, Чехії, Словаччині, Австрії, Італії, Іспанії, Канаді та Болгарії [16].

Реальна соціально-економічна та політична ситуація в Україні, широкомасштабна війна ще більше активізували міграційні процеси, зокрема серед молоді, задля забезпечення сприятливих

умов навчання та відносно спокійного проживання. Війна, яка завдала і завдає болю та страждання українському народу, небезпека, порушення звичного способу життя – все це є ключовими факторами зовнішнього переміщення людей, зокрема відтоку учнівської молоді, більшість якої надалі переходить у категорію здобувачів освіти за кордоном. За даними Міністерства освіти та науки України, починаючи з лютого 2022 року по липень 2024 року свої міграційні настрої реалізували 856 747 тисяч осіб учнівської та студентської молоді. За цей період вони були інтегровані в освітні системи європейських країн.

Треба прийняти об'єктивні реалії сьогодення, які критично ускладнюють перебування багатьох родин під постійними обстрілами та тривогами, зокрема на окупованих територіях, де учням та молоді примусово нав'язують російські наративи та громадянство. Сьогодні держава має забезпечити належні умови, щоб українська молодь, здобуваючи освіту за кордоном, не втратила зв'язок з батьківщиною та могла поєднувати навчання зі здобуттям вищої освіти в українському закладі. Згідно з нормативними актами Міністерства освіти і науки України, нині українські студенти мають право одночасно здобути освіту як в Україні, так і місці їх перебування за кордоном.

Найбільш привабливими виявилися країни, які територіально є відносно близькими до України: Польща, Німеччина, Словаччина, Угорщина, Чехія, Румунія та ін. Дещо менша кількість українців виїхали до Франції, Австрії, Швейцарії. Тут основними чинниками стали мовні проблеми, високий рівень життя, недостатня соціальна підтримка, проблеми з працевлаштуванням тощо. Як і в попередні роки, Польща за багатьма параметрами залишається для української молоді пріоритетною країною для здобуття освіти. Дипломи, які отримують випускники університетів Польщі, дійсні в усіх країнах Європейського Союзу, в Україні, а також в інших країнах світу. Завдяки цьому польська освіта відкриває для молоді людини необмежені перспективи працевлаштування та реалізації особистісного потенціалу не тільки на території країни, а й далеко за її межами [11, с. 7]. Саме тому ми вважали необхідним показати динаміку освітньої міграції на прикладі цієї країни.

Дані статистичного щорічника Польщі демонструють тенденцію до зростання кількості українських студентів. У 2022/2023 н. р. після початку широкомасштабної війни нараховувалося 48 056 студентів з України, з яких на перший курс вступило 27 999 осіб. У 2023/2024 н. р. їхня кількість дещо зменшилася – за даними Міністерства науки і вищої освіти Польщі, зараз у країні навчається 45 500 українців, а на перший курс вступило 19 900 студентів. Отже, порівняння з 2012/2013 н. р., коли

у польських ЗВО навчалося 9747 українських студентів, свідчить про п'ятиразове збільшення контингенту за 10 років [5; 17].

Показники аналітичних звітів Служби статистики Польщі за період з 2012/2013 по 2018/2019 н. р. розкривають закономірну тенденцію до щорічного зростання кількості студентів-українців з 9747 до 39 203 осіб, що обумовлено євроінтеграційними процесами, налагодженням соціально-економічних та культурних зв'язків України та Польщі (табл. 1,

за даними [17]). При цьому слід зазначити, що найбільше зростання простежується в період з 2014 по 2019 роки, коли почалися бойові дії на території Донецької та Луганської областей, перед повномасштабним вторгненням Росії в Україну. Вже у цей період молодь стала активно виїжджати в Польщу, в тому числі з окупованих територій. Водночас, починаючи з 2019/2020 н. р., три роки поспіль спостерігалось скорочення кількості студентів на тлі пандемії COVID-19.

Таблиця 1

Динаміка зростання кількості українських студентів, що навчались у Польщі, з 2012/2013 н. р. по 2023/2024 н. р.

2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024
9747	15123	23392	30589	35584	37829	39203	39017	38473	36030	48056	45500

Отже, саме в період загострення військових подій та економічної нестабільності в Україні у 2022/2023 н. р. відбулося значне збільшення виїзду на навчання за кордон. У польські ЗВО виїхало 48 056 українців, що практично на 12 000 осіб, тобто на третину, перевищує показник попереднього року. Вважаємо, що цей стрибок пов'язаний з повномасштабним вторгненням РФ на територію України.

Аналіз статистичних даних щодо загальної кількості українських студентів, які навчались у Польщі за останні п'ять років (з 2019/2020 н. р.

по 2023/2024 н. р.), та кількості молоді, що вступила за цей період на перший курс, свідчить про відносну стабільність співвідношення цих показників (у відсотках) за роками. Лише у 2022/2023 н. р. простежується збільшення обох значень і зростання показника співвідношення цих величин, а саме 48 056/27 999 (58%), рис. 3 (за даними [5; 17]). Такий різкий стрибок пояснюється масовою евакуацією українців. А вже 2023/2024 н. р. показник зарахування суттєво зменшується (на 8099 осіб) у зв'язку з обмеженням виїзду.

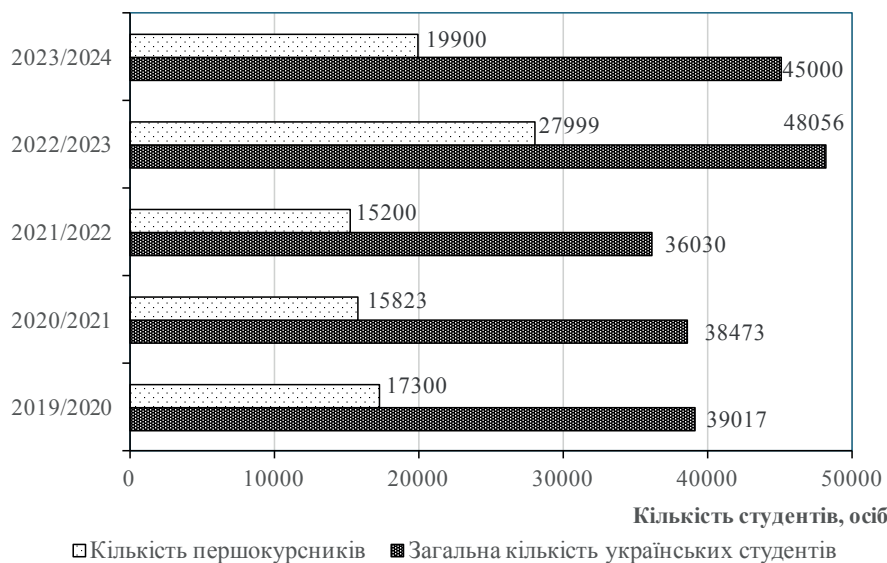


Рис. 3. Співвідношення загальної кількості українських студентів, що навчались у Польщі, із кількістю першокурсників з 2019/2020 н. р. по 2023/2024 н. р.

Міністерство науки і вищої освіти Польщі у відповідь на запит Укрінформу повідомило, що станом на кінець 2023/2024 н. р. у польських ЗВО навчались орієнтовно 102,7 тис. іноземних студентів, серед яких 45,5 тис. (45%) – громадяни України. За даними відомства, у 2023/2024 н. р.

до польських закладів вищої освіти вступили 19,9 тис. українських студентів. Більшість із них за місце навчання обрали приватні заклади (11,9 тис. осіб), 7,8 тис. осіб здобували вищу освіту у державних закладах, а 0,2 тис. – у церковних університетах [7].

Слід зазначити, що за спеціальним законом Польщі у зв'язку з російською агресією громадяни України можуть безкоштовно здобувати вищу освіту в польських державних навчальних закладах, якщо навчаються на денній формі польською мовою. У рамках дослідження нас цікавила кількість українських студентів-випускників у польських ЗВО за період з 2013 по 2023 роки (табл. 2,

за даними [17]). Представлені дані яскраво свідчать про збільшення випуску української молоді з закладів вищої освіти Польщі, що зумовлено збільшенням як набору студентів на перший курс, так і загальної кількості здобувачів освіти. Додамо також, що статистичними службами Польщі дані щодо випуску не представлені, починаючи з 2023 року.

Таблиця 2

Кількість випускників із України в закладах вищої освіти Польщі, 2013–2023 роки

2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023
1641	2163	3380	4526	733	7696	8101	7641	7765	6862	...

За результатами дослідження Національного науково-дослідного інституту Польщі, з початку війни спостерігається зростання співвідношення юнаків та дівчат (61% до 39% у 2022/2023 н. р.). При цьому виїзд юнаків віком 16–17 років додатково зумовлюється можливістю перебування за кордоном і гарантією відстрочки від мобілізації у період воєнного стану за умови отримання статусу студента. Зазначимо, що співвідношення чоловіків і жінок серед першокурсників у 2021/2022 н. р. складало 43% до 57% на користь жінок, а у 2020/2021 н. р. – 45% до 55% [17].

Порівняно з контингентом польських ЗВО, в Україні намітилася тенденція до збільшення вікового порогу чоловіків 30+. Кількість нових студентів-чоловіків віком від 30 років, прийнятих у 2022–2023 роках на навчання в українські заклади вищої освіти, збільшилась у 23 рази. Так, якщо у 2020 році кількість чоловіків-вступників віком 30–39 років становила 1700 осіб, то у 2023 році – 43 722. Серед чоловік віком від 40 років у 2020 році було 692 охочих вступати на навчання, а у 2023 році – вже 27 728 [18].

Висновки. Сучасні міграційні процеси в Україні є доволі потужними й у подальшому загрожують погіршенням демографічної ситуації у країні. Молоді люди вбачають у міграції вирішення як економічних, так і соціальних проблем, зокрема мобілізаційних (для осіб чоловічої статі). Більшість молодих людей після закінчення ЗВО за

кордоном залишаються в цих країнах для працевлаштування, обираючи їх як постійне місце проживання за сприяння приймаючої країни. Одним із пріоритетів міграційної політики Польщі, як і інших європейських країн, є ефективна інтеграція іноземців, зокрема з України, у національний ринок праці.

Прогнозуючи реальну ситуацію в Україні, можна передбачити подальше зростання кількості молодих людей – учасників динамічного процесу освітньої міграції в європейські заклади освіти. Це має викликати занепокоєння з боку української влади, оскільки є фактором втрати інтелектуального потенціалу країни.

Напрями подальших досліджень. Майбутні дослідження автори планують зосередити на проблемах освітньої міграції в аспектах реформування вищої освіти та підвищення конкурентоздатності України на ринку освітніх послуг, на вивченні можливостей для зростання ефективності програм міжнародної академічної мобільності українських та іноземних студентів за участю українських університетів, а також на розробці сучасної моделі поєднання навчання в ЄС та в Україні на основі програми подвійних дипломів.

Особливу увагу важливо приділити аналізу проблем освітньої та міграційної політик держави, зважаючи на іноземний досвід регулювання міграційних процесів у сфері освіти з метою збереження інтелектуального потенціалу країни.

Список використаних джерел

1. Адамик В., Дячук Х. Міжнародна міграція студентів: сучасні тенденції та виклики для країн, що розвиваються. *Вісник економіки*. 2023. Вип. 1. С. 80–93. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.01.080>
2. Українська міграція у часи кризи: вимушена і трудова мобільність / під ред. Д. Дрбохлава, М. Ярошевич. Прага/Варшава: Факультет природничих наук Карлового університету, 2016. 169 с. URL: <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf>
3. Семенкова М. А. Особливості міграційних процесів під час збройного конфлікту на Сході України і їх вплив на безпекове середовище. *Epistemological studies in philosophy, social and political sciences*. 2020. Vol. 3, Issue 1. С. 233–240. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epstphsps_2020_3_1_27
4. Вимушена міграція і війна в Україні / Л. Філіпчук та ін. *Cedos*. 29.03.2022. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migracziya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf>

5. За кордоном залишається 5,2 млн українських біженців. Скільки-скільки? 26.02.2025. URL: <https://skilky-skilky.info/za-kordonom-zalyshaietsia-5-2-mln-ukrainskykh-bizhentsiv/>
6. Офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. В Україні майже 6,5 млн внутрішньо переміщених осіб – МОМ. МОМ в Україні. 21.03.2022. URL: https://ukraine.iom.int/uk/news/v-ukrayini-mayzhe-65-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib-mom?utm_source=chatgpt.com
8. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. Умань: Вид. "Сочінський М. М.", 2018. 396 с. URL: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf
9. Пуригіна О. Г., Сардак С. Е. Міжнародна міграція: навч. посіб. Донецьк: Вид-во ДНУ, 2009. 252 с. URL: <https://philpapers.org/archive/SAR-36.pdf>
10. Черушева Г. Б., Пархоменко В. В. (2019). Економіко-статистичний та соціально-психологічний аналіз освітніх міграційних процесів. *Статистика України*. 2019. № 2. С. 61–72. Doi: 10.31767/su.2(85)2019.02.07
11. Cherusheva H. B., Parkhomenko V. V. Poland as a Priority Country for the Education Migration of Young Ukrainians. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*. 2021. No. 1. P. 69–74. Doi: 10.31767/su.1(92)2021.01.07
12. Марценко Н. Сучасний стан та тенденції освітньої міграції. Актуальні проблеми правознавства. 2020. Т. 24, № 4. С. 55–60. DOI: 10.35774/app2020.04.055
13. Беззубко Л., Топчій К. Освітня міграція в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2020. Т. 65, № 4. С. 217–223. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.04.217
14. Олешко А., Ровнягін О. Сучасні тенденції міжнародної освітньої еміграції з України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 3. С. 21–25. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.3.21
15. Прибиткова І. Міграційний потенціал молоді України, Азербайджану та Росії. Фонд "Демократичні ініціативи" ім. Ілька Кучеріва. 24.06.2010. URL: <https://dif.org.ua/article/migratsiyniy-potentsial-molodi-ukraini-azerbaydzhanu-ta-rosii>
16. Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. *Cedos*. 21.01.2019. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>
17. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Główny Urząd Statystyczny. 2024. URL: <https://stat.gov.pl/en/topics/statistical-yearbooks/statistical-yearbooks/statistical-yearbook-of-the-republic-of-poland-2024,2,26.html>
18. Duży wzrost liczby studentów z Ukrainy. Nowy raport OPI Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce. Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy. 2023. URL: <https://opi.org.pl/duzy-wzrost-liczby-studentow-z-ukrainy-nowy-raport-opi-cudzoziemcy-na-uczelniach-w-polsce/>
19. Онисько О., Тузяк Н. (2023). Хлопцям це подобається. Університети продовжують заробляти на ухилинтах – нові рекорди воєнного часу. *NGL media*. 02.11.2023. URL: <https://ngl.media/2023/11/02/hloptsyam-tse-podobayetsya/?fbclid=IwAR0MxtmnmIMf5xyfK-tyOHoBvkBwM0v8y0gNTUb1IqGDRmBxcIB7OtCtqKs>

References

1. Adamyk, V., & Dyachuk, X. (2023). Mizhnarodna mihratsiia studentiv: suchasni tendentsii ta vyklyky dlia krain, shcho rozvyvaiutsia [International student migration: current trends and challenges for developing countries]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 1, 80–93. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.01.080> [in Ukrainian].
2. Drbokhlav, D., & Yaroshevych, M. (Eds). (August, 2016). *Ukrainska mihratsiia u chasy kryzy: vymushena i trudova mobilnist* [Ukrainian migration in times of crisis: forced and labor mobility]. Prague/Warsaw: Faculty of Natural Sciences, Charles University [in Ukrainian].
3. Semenkov, M. A. (2020). Osoblyvosti mihratsiinykh protsesiv pid chas zbroinoho konfliktu na Skhodi Ukrainy i yikh vplyv na bezpekove seredovyshche [Peculiarities of migration processes during the armed conflict in Eastern Ukraine and their impact on the security environment]. *Epistemological studies in philosophy, social and political sciences*, 3, 1, 233–240. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/epstphsps_2020_3_1_27 [in Ukrainian].
4. Filipchuk, L., Lomonosova, N., Syrbu, O., & Kabanets, Yu. (March 29, 2022). Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini [Forced migration and war in Ukraine. *cedos.org.ua*. Retrieved from <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migraciya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf> [in Ukrainian].

5. Za kordonom zalyshaietsia 5,2 mln ukrainskykh bizhentsiv [5.2 million Ukrainian citizens remain behind the border]. (February 26, 2025). *skilky-skilky.info*. Retrieved from <https://skilky-skilky.info/za-kordonom-zalyshaietsia-5-2-mln-ukrainskykh-bizhentsiv/> [in Ukrainian].
6. Ofitsiyni vebsait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
7. V Ukraini mayzhe 6,5 mln vnutrishno peremishchenykh osib [In Ukraine, almost 6.5 million internally displaced persons – IOM]. (21.03.2022). IOM. UN Migration. *ukraine.iom.int*. Retrieved from https://ukraine.iom.int/uk/news/v-ukrayini-mayzhe-65-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib-mom?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
8. *Ukrainske suspilstvo: mihratsiyni vymir [Ukrainian society: migration dimension]*. (2018). Instytut demografii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M. V. Ptukhy NAN Ukrainy. Uman: Vyd. "Sochinskyi M. M." Retrieved from https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf [in Ukrainian].
9. Puryhina, O. H. & Sardak, S. E. (2009). *Mizhnarodna mihratsiia [International migration]*. Donetsk: Vyd. DNU. Retrieved from <https://philpapers.org/archive/SAR-36.pdf> [in Ukrainian].
10. Cherusheva, H. B., & Parkhomenko, V. V. (2019). Ekonomiko-statystychni ta sotsialno-psykholohichni analiz osvitnikh mihratsiinykh protsesiv [An Econometric and Socio-Psychological Analysis of the Education Migration Processes]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 2, 61–72. Doi: 10.31767/su.2(85)2019.02.07 [in Ukrainian].
11. Cherusheva, H. B., & Parkhomenko, V. V. (2021). Poland as a Priority Country for the Education Migration of Young Ukrainians. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 1, 69–74. Doi: 10.31767/su.1(92)2021.01.07
12. Martsenko, N. (2020). Suchasnyi stan ta tendentsii osvitnoi mihratsii [Current state and trends of educational migration]. *Aktualni problemy pravozaavstva – Current problems of law*, 4, 24, 55–60. DOI: 10.35774/app2020.04.055 [in Ukrainian].
13. Bezzubko, L. & Topchiy, K. (2020). Osvitnia mihratsiia v Ukraini [Educational migration in Ukraine]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Journal*, 65, 4, 217–223. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.04.217 [in Ukrainian].
14. Oleshko, A. & Rovniachin, O. (2020). Suchasni tendentsii mizhnarodnoi osvitnoi emihratsii z Ukrainy [Modern tendencies in international educational emigration from Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 3, 21–25. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.3.21 [in Ukrainian].
15. Prybytkova, I. (June 24, 2010). Mihratsiyni potentsial molodi Ukrainy, Azerbaidzhanu ta Rosii [Migration potential of youth of Ukraine, Azerbaijan and Russia]. Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. *dif.org.ua*. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/migratsiyniy-potentsial-molodi-ukraini-azerbaydzhanu-ta-rosii> [in Ukrainian].
16. Stadnyi, Ye. (January 21, 2019). Ukrainske studentstvo za kordonom: dani do 2017/18 navchalnoho roku [Ukrainian Students Abroad: Data for the Academic Year 2017/18]. *cedos.org.ua*. Retrieved from <https://cedos.org.ua/en/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/>
17. Statistical Yearbook of the Republic of Poland. (2024). Official website of the Statistics Poland. *stat.gov.pl*. Retrieved from <https://stat.gov.pl/en/topics/statistical-yearbooks/statistical-yearbooks/statistical-yearbook-of-the-republic-of-poland-2024,2,26.html>
18. Duży wzrost liczby studentów z Ukrainy. Nowy raport OPI “Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce” [A large increase in the number of students from Ukraine. The new OPI report “Foreigners at universities in Poland”]. (2023). *opi.org.pl*. Retrieved from <https://opi.org.pl/duzy-wzrost-liczby-studentow-z-ukrainy-nowy-raport-opi-cudzoziemcy-na-uczelniach-w-polsce/> [in Polish].
19. Onysko, O. & Tuziak, N. (2023). Khloptsiam tse podobaietsia. Universytety prodovzhuiut zarobliaty na ukhlyiantakh – novi rekordy voiennoho chasu [Boys are loving it. Universities continue making profit from draft dodgers. New records of war time]. *ngl.media*. Retrieved from <https://ngl.media/en/2023/11/02/boys-are-loving-it/> [in Ukrainian].

H. B. Cherusheva,

PhD in Pedagogy, Associated Professor,
Associated Professor of Department of Philosophy,
Law and Social-Humanitarian Disciplines,
E-mail: gb0508@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9652-0913>;

V. V. Parkhomenko,

PhD in Economics, Associated Professor,
Dean of Faculty of Finance and Economics,
E-mail: pviktoria@ukr.net

ResearcherID: K-6375-2018,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9321-4125>;

National Academy of Statistics, Accounting and Audit

International Educational Migration in the Context of Martial Law

Migration processes, being a distinct feature of any present-day country and having an objective nature, are an indicator of its socio-economic development. The central factor of migration across the global space is economic, pushing persons to migrate in search for comfortable living conditions, good salaries or labor market demand. The main category of migrants is a potentially employable and active population.

The international educational migration in Ukraine, being a substantial component of Euro-integration processes, is largely responsible for high-quality training of future professionals for various economic sectors, helps enrich domestic labor capacities and highly skilled human resources for the development of national economy. The relevance of interdisciplinary approach to educational migration issues in the philosophical, socio-economic and legal context stems from the necessity for an integrated vision, understanding and analysis of social phenomena and processes. The educational migration as a trend within the global migration processes in the 21st century is an important dimension of the academic mobility aimed to diversify the sources of acquiring knowledge and new skills, on the one hand, and a manifestation of the economic globalization, on the other.

Also, the pace of migration processes is determined by political and military conflicts. Ukraine is not an exception, as the outflow of various population strata has reached massive scales: women have been fleeing to get mental and physical protection, comfortable and favorable living conditions for their children; labor migrants have been leaving in search for jobs with sufficiently high salaries and consumption level, and this latter category has an impact on the socio-economic situation in the country.

The article highlights peculiar features of migration processes in the context of martial law in Ukraine. A statistical analysis was used to determine changes and causes of the migration flows, and to reveal a tendency of the internal displacement of persons from the occupied territories. Emphasis was made on an analysis of the education migration of Ukrainian youth and determining main socio-economic factors of their going abroad. A factor analysis of the advantages encouraging Ukrainians to seek for education in Poland was made with consideration to the international migration specifics. Statistical data on the pace of education migration over the latest ten years are given; migration intentions of Ukrainian graduates from higher education institutions abroad are shown.

Key words: *international displacement, educational migration, academic mobility, factors of migration, martial law, intellectual resource.*

Бібліографічний опис для цитування:

Черушева Г. Б., Пархоменко В. В. Міжнародна освітня міграція в умовах воєнного стану. *Статистика України*. 2025. № 1. С. 79–88. Doi: 10.31767/su.1(108)2025.01.08

Bibliographic description for quoting:

Cherusheva, H. B. & Parkhomenko, V. V. (2025). Mizhnarodna osvitchia mihratsiia v umovakh voiennoho stanu [International Educational Migration in the Context of Martial Law]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 1, 79–88. Doi: 10.31767/su.1(108)2025.01.08 [in Ukrainian].